

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Formularz wniosku zgłoszeniowego

wersja robocza, stan: 22.03.2022 r.

konsultacje treści wniosku do 3 kwietnia 2022 r.

koordynuje: barborka@starakopalnia.pl

WNIOSEK O WPIS NA KRAJOWĄ LISTĘ NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

CZĘŚĆ 1: IDENTYFIKACJA ELEMENTU NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1a. Nazwa elementu¹ (ogólnie przyjęta nazwa elementu).

propozycja: Barbórka górników węgla kamiennego w Wałbrzychu [lub] Wałbrzyskie górnicze obchody Barbórkowe

1b. Inne stosowane nazwy (inne tradycyjne nazwy elementu, jeśli istnieją).

Dzień Górnika, Barburka [sic!]

1c. Określenie grupy², wspólnoty lub w uzasadnionych przypadkach jednostki, których ten element dotyczy (proszę określić grupę lub osobę związaną z nominowanym elementem. Powinny to być wspólnoty/grupy/osoby, które uznają element za część swojego dziedzictwa, utożsamiają się z nim).

Wspólnota, której element dotyczy współcześnie jest bardzo zróżnicowana. Tworzą ją głównie byli górnicy kopalń węgla kamiennego zrzeszeni w lokalnych stowarzyszeniach górniczych, oraz podmioty współorganizuje coroczne obchody i ich uczestnicy: duchowni lokalnego Kościoła Katolickiego, uczniowie oraz grono pedagogiczne szkół podstawowych i ponadpodstawowych z terenu Wałbrzycha, mieszkańcy związani z tradycją, w szczególności członkowie rodzin o górniczych korzeniach, pasjonaci lokalnej historii, przedstawiciele samorządu lokalnego i instytucji kultury.

1d. Występowanie/zasięg terytorialny elementu (proszę określić zasięg terytorialny i rozmieszczenie występowania elementu związanego z wnioskującą wspólnotą).

¹ Pojęcie „elementu” zdefiniowane jest w pkt 2.1, lit. b Wytycznych dotyczących składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa niematerialnego na Krajową listę.

² Pojęcie „grupy, wspólnoty, jednostki” zdefiniowane jest w pkt 2.1, lit. e, f, g, h Wytycznych dotyczących składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa niematerialnego na Krajową listę.

Teren administracyjny miasta Wałbrzycha, szczególnie obszar Śródmieścia, teren Parku Wielokulturowego Stara Kopalnia - dawna kopalnia Thorez,

CZĘŚĆ 2: UZASADNIENIE ZGŁOSZENIA I CHARAKTERYSTYKA ELEMENTU

KRYTERIA WPISU, KTÓRE MUSI SPEŁNIAĆ ZGŁASZANY ELEMENT

K1. Element jest zgodny z definicją niematerialnego dziedzictwa kulturowego Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (art. 2 pkt 1 i 2 Konwencji)³.

K2. Element jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i stale odtwarzany przez wspólnoty i grupy, które uznają go za część swojego dziedzictwa.

K3. Opracowano plan ochrony służący zabezpieczeniu elementu i podtrzymaniu jego żywotności.

K4. Element został zgłoszony do wpisu przy jak najszerszym możliwym udziale i zaangażowaniu zainteresowanej wspólnoty, grupy, a w niektórych przypadkach także jednostek, które tworzą, utrzymują i przekazują dany element dziedzictwa niematerialnego oraz za ich uprzednią świadomą zgodą.

2a. Uzasadnienie zgłoszenia elementu w oparciu o podane kryteria (proszę opisać w jaki sposób element spełnia każde z kryteriów).

Barbórka w Wałbrzychu jest świętem obchodzonym w dniu 4 grudnia oraz w tygodniu towarzyszącym tej dacie, przez zawodową grupę górników dawniej pracujących w lokalnych kopalniach węgla kamiennego, wszystkie osoby identyfikujące się z górniczym dziedzictwem miasta, uznające Barbórkę za część własnego dziedzictwa. Historyczne elementy składowe Barbórki, wykształcone w okresie po 1945 r., są w części zwyczajem praktykowanym do dziś.

W wałbrzyskiej historii II poł XX wieku święto poświęcone Dniu Górnika / Barbórcie, obchodzili corocznie aktywnie pracownicy kopalń i przedsiębiorstw górniczych, tworząc poczucie wspólnoty zawodowej i cementując więzi międzyludzkie. W wymiarze kulturowym Barbórka obejmowała przestrzeń miejską, w obchody włączały się całe rodziny (pokolenia), branżowe szkoły zawodowe (górnice), pracownicy pokrewnych zakładów przemysłowych, lokalne władze miejskie, wojewódzkie, komitet partyjny.

Era górniczego Wałbrzycha i czynnych kopalń minęła bezpowrotnie w latach 90. XX wieku, nie zagroziło to jednak obchodom górniczego święta i pamięci o górnictwie wałbrzyskim. Likwidacja kopalń spowodowała odejście od instytucjonalnego charakteru

³ Określenie dziedzictwa niematerialnego znajduje się w pkt 1.3 oraz 1.4 Wytycznych dotyczących składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa niematerialnego na Krajową listę.

barbórkowych spotkań, organizowanych przez poszczególne zakłady górnicze i Dolnośląskie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego, nawiązujących do bieżącego kontekstu pracy kopalń (wymiar zawodowy), na rzecz obchodów o charakterze i wymiarze kulturowym.

Dziś uroczystości barbórkowe są organizowane i celebrowane przez zaangażowane stowarzyszenia, podmioty instytucjonalne i osoby indywidualne. Od początku XXI wieku Barbórka wałbrzyska przeszła swoistą metamorfozę, gdyż aktualnie odnosi się głównie do pamięci i wspomnień o górniczym Wałbrzychu. Dzisiejsza Barbórka zawiera też nowe elementy, pożądane przez zaangażowane w obchody osoby. Kształt współczesnych obchodów jest efektem już zaistniałego, ale także trwającego procesu przekazywania tradycji górniczej na nowe pokolenia, które utożsamiają się z nim, w znacznym okresie po zaprzestaniu wydobywania w całym regionie.

Społeczność byłych gwarków, włodarze miasta, a także gros mieszkańców i uczniów wałbrzyskich szkół pielęgnuje obchody w postaci tradycyjnych spotkań i uroczystości o charakterze świeckim i sakralnym. W formie międzypokoleniowej integracji świętują całe pokolenia - dziadków, ojców i wnuków, przekazując wzajemnie wspomnienia i rytuały ważne dla identyfikacji społecznej z dziedzictwem kulturowym w wymiarze niematerialnym. Pośrednio odnosi się to również do wskazania konieczności poszanowania górniczych pamiątek kultury materialnej - pozostałej historycznej zabudowy kopalnianej w mieście. Wspólne świętowanie służy budowaniu poczucia odpowiedzialności za minione, ale wspólne dziedzictwo. Podtrzymuje to poczucie tożsamości i lokalnej różnorodności kulturowej.

Długofalowym efektem obchodów barbórkowych w Wałbrzychu jest podtrzymanie ciągłości tradycji górniczej oraz wzmocnienie poczucia tożsamości i przynależności lokalnej w społeczeństwie wałbrzyskim. Świadomość wagi górniczej spuścizny zamiera w młodym pokoleniu, skupionym na podążaniu za nowoczesnością, pozostaje w ukryciu w pamięci osób starszych, które pogodziły się z końcem pracy kopalń w Wałbrzychu. Świętowanie Barbórki w sferze ochrony dziedzictwa jest wyrazem utrzymania dawnych rytuałów i włączenie kolejnych, młodych pokoleń do aktywnej organizacji corocznych, tradycyjnych obchodów barbórkowych. Rozbudowie ulega prowadzenie przez instytucje kultury i wybrane szkoły aktywizujących działań edukacyjnych, kierowanych do szerokiego grona odbiorców (każda grupa wiekowa), popularyzujących tradycje górnicze i edukację o dziedzictwie. Upamiętnienie Barbórki zakłada również gromadzenie dokumentacji historycznych i współczesnych obchodów (np. w formie materialnych pamiątek, zdjęć, relacji świadków historii), które będą mogły być wykorzystane do działalności naukowo-badawczej i wystawienniczej, dzięki czemu przyczynią się do zachowania dziedzictwa.

Wybrane przez grupę depozytariuszy aktualne składowe obchodów barbórkowych stanowią odwołanie do najstarszych spotkań gwarkowskich, implementowanych na tym terenie oraz formy obchodów wykształconych w okresie PRL. Działania i cele grup zaangażowanych w pielęgnowanie tradycji są tożsame i spójne, na co wskazują przeprowadzone konsultacje społeczne i faktyczne zaangażowanie w organizację i tworzenie święta przez poszczególne podmioty tworzące wspólnotę.

2b. Dziedziny niematerialnego dziedzictwa kulturowego, do których należy element
(proszę wskazać jedną lub więcej dziedzin, do których zalicza się element).

- Tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, **pieśni**, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- Sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- Praktyki społeczno-kulturowe** (np. zwyczaje, **rytuały i obrzędy doroczne**, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremoniały lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, np. sposoby składania życzeń);
- Wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa; tradycyjne sposoby gospodarowania; tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- Wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

2c. Opis elementu (opis powinien uwzględniać informację o **aktualnym** stanie elementu, w tym cechach charakterystycznych elementu, przebiegu lub sposobie wykonania. Opis powinien być czytelny dla osób, które nie mają dokładnej wiedzy na ten temat ani nie są bezpośrednio związane z elementem. **Powstały tekst powinien ukazywać pełną charakterystykę elementu, gdyż będzie on prezentowany w późniejszym czasie w różnego rodzaju materiałach informacyjnych i promocyjnych).**

Zwyczaj obchodzenia Barbórki, która przypada rokrocznie 4 grudnia, jest praktykowany w Wałbrzychu w polskim społeczeństwie od 2. poł. XX w. (co wynika ze zmiany ludnościowej i przynależności państwowej tych ziem po zakończeniu II wś.). Barbórka wałbrzyska składała się z kilku stałych elementów, mających swój początek w okresie pracy kopalń pod polską administracją, a związanych z uroczystościami święta pn. "Dzień Górnika". Niektóre kultywowane elementy Barbórki wałbrzyskiej nawiązywały do historii gwarkowskich spotkań i bezpośrednio odnosiły się do powszechnej tradycji gwareckiej - spotkań gwarków przy piwie, pasowania młodych lisów, adeptów górnictwa - tradycji znanej na terenie Górnego Śląska i podtrzymywanej przez Akademię Górniczo-Hutniczą.

Z racji likwidacji kopalń wałbrzyskich w latach 90. XX w., od tego czasu wydarzenia związane z obchodami Barbórki w Wałbrzychu w sposób naturalny wyewoluowały, co wiązało się ze zmianami na gruncie polityczno - gospodarczym, a szczególnie społecznym. Wraz z zamknięciem kopalń i szkolnictwa branżowego w regionie, przestały istnieć nowe kadry górnicze, co spowodowało, że ostatnimi pamiętającymi bezpośrednio górnicze, kopalniane, lokalne barbórki, stali się górnicy, zatrudnieni w kopalni do lat 90-tych XX wieku.

Dzisiejsza Barbórka składa się z tych elementów, które kultywowane pozostają wyrazem ciągłości w zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego i pielęgnowaniu

poczucia tożsamości górniczej oraz pośrednio nawiązują do tych wydarzeń, które z racji likwidacji kopalń bezpowrotnie ustały. Barbórka obfituje też w wydarzenia stosunkowo nowe i wprowadzane celem ochrony elementu i nawiązuje do wydarzeń historycznych, które nie mogą już mieć kontynuacji w swojej pierwotnej formie. Wzbogaca to i jednocześnie podkreśla unikatowy i indywidualny charakter obchodów wałbrzyskich w odniesieniu do święta Barbórki na Górnym Śląsku. Wybrane przez grupę depozytariuszy elementy Barbórki są wyrazem kontynuacji tradycji i poszanowania tożsamości lokalnej. Dziś obchody Barbórkowe łączą pokolenia i pozwalają na uczczenie historii górnictwa w gronie młodych, niegórnichych pokoleń.

tradycyjne spotkania gwarków: gwarków zebranie, karczmy piwne i biesiady

Wyrazem upamiętnienia tradycji górniczych z okazji Barbórki, są przede wszystkim organizowane w dniu 4 grudnia karczmy piwne - tzw. tradycyjne spotkania gwarków. Historia tej obrzędowości na ziemi wałbrzyskiej we wskazanym okresie została zaimplementowana z tradycji obchodów kultywowanych w Akademii Górniczo - Hutniczej w Krakowie.

Karczma piwna to najważniejszy element, gdyż skupia się bezpośrednio na świadkach historii, którzy swoim zaangażowaniem w przygotowania, postawą, wiedzą i rolą w kultywowaniu święta, przekazują historię kolejnym pokoleniom i przyczyniają się do zachowania pamięci o lokalnym górnictwie.

Odnawiając obrzędowość spotkań górniczych w zagłębiu wałbrzyskim, rozpoczęto od organizowania biesiad. Spotkania pod nazwą "biesiady" cechowała fakt, że mogły brać w nich udział również kobiety. Pierwsza biesiada piwna w Wałbrzychu odbyła się w 1967 r. W następnych latach odbywały się kolejne spotkania występujące pod różną nazwą: "biesiady górnicze", "gwarkowe zebrania", "karczmy piwne", które organizowano we wszystkich kopalniach wałbrzyskich: KWK "Wałbrzych" KWK "Victoria" i KWK "Thorez".

Uczestnikami karczm piwnych byli wyłącznie mężczyźni. Ostatnia karczma organizowana indywidualnie przez kopalnie odbyła się w 1991 r. Karczmy/górnich spotkani organizowane były przez koła Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa w Wałbrzychu, w późniejszym okresie także przez lokalne związki zawodowe i inne organizacje. W latach 90-tych XX w. po zjednoczeniu kopalń w ramach przedsiębiorstwa Wałbrzyskie Kopalnie Węgla Kamiennego, to ono organizowało karczmy i górnich spotkania barbórkowe, często przy wsparciu różnych podmiotów również komercyjnych, włączających się we wspólne świętowanie.

Po zamknięciu zakładów górniczych w końcu lat 90-tych XX wieku tradycyjne spotkania gwarkowskie w postaci karczm i biesiad organizowała brać górnich we własnym gronie (byłych górnich skupionych w stowarzyszeniach, w gronie kolegów i przyjaciół).

W progu nowego stulecia organizatorem spotkań barbórkowych stało się również wałbrzyskie Muzeum Przemysłu i Techniki, które powstało na bazie dawnej infrastruktury kopalni "Thorez"/ "Julia". W drugiej dekadzie XXI wieku do organizacji takich spotkań włączyły się władze samorządowe Wałbrzycha. **Spotkania w ramach biesiad czy Karczmy Piwnej w okresie barbórkowym odbywają się do dziś. Część z nich ma charakter instytucjonalny, część prywatny, co nie zmienia faktu, że w przebiegu karczm zachowane są tradycyjne elementy scenariusza i przyjęte, historyczne zwyczaje.**

Karczma piwna posiada ustalony przebieg, zasady i indywidualny dla danego roku scenariusz tematyczny (odnoszący się do aktualnych wydarzeń życia politycznego, wydarzeń miejskich i przyjmuje formę humorystyczną). Jest przygotowywana przez górnich i wyłącznie - jak tradycja przewiduje - dla panów, choć bez zamykania na jedna grupę

zawodową. Na karczmie piwnej obowiązuje noszenie galowego munduru lub stroju galowego. W trakcie, następuje symboliczne pasowanie na górnika, tzw. "skok przez skórę", dziś inscenizowany dzięki udziałowi uczniów z Zespołu Szkół Zawodowych "Energetyk" - zlikwidowanej dawnej szkoły górniczej. Karczmię przewodniczy "Lis Major" i "Wysokie i Nigdy Nieomylnie w Sprawach Piwnych Prezydium". Uczestnicy śpiewają górnicze pieśni, piją piwo (wyłącznie piwo i wyłącznie na toast), podlegają karczmemu regulaminowi i ponoszą kary za jego nieprzestrzeganie i niewłaściwe w oczach "starych strzech" (czyli doświadczonych górników) zachowanie. Jak dawniej, obowiązuje zasada, że za słowa i personalne oceny działań i sytuacyjnych zachowań innych uczestników karczmy, nie wyciąga się konsekwencji wobec autora słów. Na karcznię piwną są przygotowane okolicznościowe kufle opatrzone dekoracją np. z motywami górniczymi i datą wydarzenia, a w akceptacji projektu kufła, zgodnie z tradycją, biorą udział przedstawiciele organizatorów karczmy. Obecnie główną miejską karcznię piwną organizują przedstawiciele lokalnych górniczych stowarzyszeń (w warstwie merytorycznej) wraz z samorządową instytucją kultury pn. Park Wielokulturowy Stara Kopalnia w Wałbrzychu (główny organizator) przy wsparciu finansowym podmiotów komercyjnych i Gminy Wałbrzych. Odbywa się ona w siedzibie Parku Wielokulturowego Stara Kopalnia w Wałbrzychu, czyli w zabytkowych przestrzeniach dawnej KWK "Thorez"/"Julia". W karczmie piwnej biorą udział nie tylko byli górnicy, ale wszyscy mężczyźni, którzy identyfikują się z tradycją i cenią jej wartość.

Msza święta/msze święte

Uroczysta msza święta odprowadzana jest w dniu 4 grudnia w Kolegiacie Najświętszej Maryi Panny Bolesnej i św. Aniołów Stróżów w Wałbrzychu ul. Garbarska 4, w której biorą udział wszyscy depozytariusze święta, w tym również poczty sztandarowe wałbrzyskich szkół, poczty górnicze i instytucje miejskich oraz delegacja górników z partnerskiego miasta - Freiberga (Niemcy). Podczas mszy górnicy są umundurowani, pełnią także funkcję służby liturgicznej (czytania mszalne). Msza posiada muzyczną oprawę zapewnioną przez górniczą orkiestrę i ma charakter wspólnotowy, tzn. biorą w niej udział przedstawiciele wszystkich grup wskazanych w punkcie 1c.

Msza święta barbórkowa odprowadzana jest również w parafii p.w. św. Józefa Oblubieńca 58-305 Wałbrzych ul. Św. Józefa 1. Stałą praktyką w tej parafii stało się, iż po tej mszy uczestnicy przechodzą na lokalny cmentarz w dzielnicy Sobiecin i składają kwiaty pod pomnikiem poległych górników oraz pod pomnikiem ofiar katastrofy górniczej mającej miejsce 29.07.1929 r. w kopalni Victoria w Wałbrzychu.

W tym dniu/ z okazji barbórki celebrowana jest również msza święta w [dopisać pozostałe parafie].

Historycznie w okresie PRL msza święta nie była oficjalnym elementem obchodów Dnia Górnika, jednak znaczne grono pracowników kopalń i ich rodzin uczęszczało 4 grudnia na specjalne nabożeństwo.

parada górnicza pod pomnik Pamięci Górnictwa Wałbrzyskiego

Parada górnicza przez miasto pod wspomniany pomnik jest elementem nowym, praktykowanym od 4.12.2007 roku, kiedy odsłonięto ww. pomnik. Po zakończeniu mszy świętej pod kolegiatą pw. św. Aniołów Stróżów formuje się pochód na czele którego idą:

górnicy w mundurach galowych, orkiestra górnicza, poczty sztandarowe, przedstawiciele władz Wałbrzycha, goście z miasta partnerskiego Freiberg w Niemczech oraz uczniowie wałbrzyskich szkół i pozostali uczestnicy.

Podczas pochodu orkiestra gra górnicze utwory: np. Karolinę, Witaj Polsko, Na straży, marsze górnicze. Pochód zmierza w kierunku pomnika Pamięci Górnictwa Wałbrzyskiego, gdzie są składane kwiaty. Pomnik jest wyrazem hołdu złożonego przez lokalną brać górniczą wielu minionym pokoleniom górników, którzy przez stulecia ciężką i niebezpieczną pracą budowali pomyślność miasta, regionu i wszystkich jego mieszkańców. Pomnik w ujęciu kulturowym konstytuuje również pamięć o wałbrzyskim górnictwie węglowym.

Parada górnicza nawiązuje do historycznego elementu obchodów Barbórki, kiedy to w okresie funkcjonowania kopalń miały miejsce tzw. pobudki górnicze odgrywane przez orkiestry górnicze o 6:00 rano, 4 grudnia przed domem/mieszkańcem dyrektora kopalni i ścisłego kierownictwa (np. naczelny inżynier). Tym samym dawniej brać górnicza pośrednio pokazywała się na osiedlach, dziś paraduje w przestrzeni miejskiej maszerując przy akompaniamencie orkiestry.

Na barbórki zapraszano różnych gości, w tym delegacje zagraniczne: czeską z Zaclerza (tamtejsze zagłębie jest częścią tych samych pokładów węgla, które zalegają w Wałbrzychu), niemiecką z Drezna (przedstawiciele górnictwa skalnego), węgierską (górnicy z zagłębia węglowego w Salgotaranie), jugosłowiańską (przedstawiciele fabryki samochodów i autobusów FAP w mieście Priboj (pd. Serbia)). Tradycja zapraszania delegacji zagranicznych ustała z chwilą postawienia kopalń w stan likwidacji, lecz dzisiaj na obchody zapraszana jest delegacja z partnerskiego miasta Wałbrzycha - Freiberga. Na zaproszenie odpowiadają dawni górnicy i deponariusze tamtejszych tradycji górniczych.

Niektóre elementy dawnego święta gwarków przeszły do historii. Tydzień towarzyszący uroczystości upamiętnienia św. Barbary obfitował w szereg wydarzeń dodatkowych. Każda kopalnia świętowała indywidualnie i organizowała wydarzenia dla górników i ich rodzin, część z nich miało charakter wspólny - centralny w odniesieniu do Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego/Dolnośląskiego Gwarectwa Węglowego. Naturalnie nie mają one możliwości bezpośredniej kontynuacji, zostały więc na trwałe odrzucone.

Takimi elementami są:

- uroczyste akademie: centralna i zakładowa (każdej z trzech kopalń: KWK "Thorez", KWK "Wałbrzych", KWK "Victoria", podczas których wręczano m.in. odznaczenia, medale za zasługi, honorowe szpady górnicze (nadawane zasłużonym, którzy tym samym wstępowali w szeregi "starych strzech"), kierownictwo kopalni dawało sprawozdanie z działalności rozliczenie wydobywania, wydajności wypadków oraz przedstawiało założenia na rok następny. Akademie zazwyczaj były połączone z występami artystycznymi dla górników;
- pobudki górnicze odgrywane przez orkiestry górnicze o 6:00 rano 4 grudnia przed domem/mieszkańcem dyrektora kopalni i ścisłego kierownictwa (np. naczelny inżynier);
- obiady dla jubilatów- czyli tych, którzy posiadali 25/35/50 lat pracy (obiady organizowano niezależnie od akademii, z reguły w niedzielę);
- odwiedziny w domach zasłużonych (aktywni, emeryci) górników przez przedstawicieli kopalni;
- odwiedziny chorych górników w szpitalach przez delegacje pracowników kopalń.

2d. Osoby odgrywające szczególną rolę w kultywowaniu elementu (proszę opisać w szczególowy sposób ich funkcje i zakres działalności. W określonych przypadkach proszę wskazać osoby inicjujące kultywowanie tradycji).

Tradycje górniczego święta są podtrzymywane i przekazywane zarówno w ... działalności statutowej Parku Wielokulturowego Stara Kopalnia (w tym Muzeum Przemysłu i Techniki funkcjonującego w ramach instytucji), jak i w działaniach podejmowanych przez lokalne stowarzyszenia górnicze, skupiające byłych górników wałbrzyskiego zagłębia.

(rola i zaangażowanie poszczególnych osób historycznie i obecnie w przygotowaniach i obchodach górniczego święta)

Byli górnicy kopalń wałbrzyskich zrzeszeni w stowarzyszeniach górniczych [lista osób chętnych zostanie przedstawiona przez poszczególne Stowarzyszenia]

Stowarzyszenie Gwarków KWK Victoria i Kopalń Wałbrzyskich,

Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów Przedsiębiorstwa Robót Górniczych w Wałbrzychu -

Stowarzyszenie Gwarkowie Thoreza

Stowarzyszenie Górnicza Pamięć

Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa Koło Miejskie w Wałbrzychu -

W przygotowaniu programu (scenariusza) corocznej karczmy piwnej biorą udział m.in.: ... [wypisać nazwiska]

W wydarzeniu w formie prowadzących biorą udział: [wypisać nazwiska]

ogólnie:

Członkowie stowarzyszenia biorą aktywny udział w organizacji obchodów barbórkowych, uczestniczą w tworzeniu pocztów sztandarowych, biorą udział w pochodzie, składają kwiaty pod pomnikiem Pamięci Górnictwa Wałbrzyskiego oraz aktywnie prowadzą przebieg Karczmy Piwnej.

Biorą udział w szychcie rodzinnej oraz biesiadzie szkolnej organizowanej przez PWSK - prowadzą wydarzenie i współtworzą jego scenariusz,

Ponadto w okresie barbórkowym spotykają się z delegacją górników niemieckich z Freiberga na uroczystym obiedzie.

Duchowieństwo Kościołów lokalnych -

... określić zaangażowanie (koncelebracja mszy) wymienić imiennie (?) wsparcie duchowe innych księży/ przewodnictwo we mszy świętej, indywidualne msze święte w innych parafiach / zaangażowanie kurii, [wypisać nazwiska zaangażowanych duchownych] - spotkanie depozytariuszy/ konsultacje indywidualne;

Przedstawiciele instytucji kultury Parku Wielokulturowego Stara Kopalnia (PWSK) - Dyrektor Jan Jędrasik, reprezentujący instytucje kultury występującą w roli organizatora wydarzeń w ramach

Festiwalu Tradycji Górniczych Barbórka; pracownicy działu marketingu prowadzą coroczną promocję wydarzenia, koordynują kwestie organizacyjne; pracownicy Muzeum Przemysłu i Techniki PWSK: wypożyczają górnicze mundury galowe dla uczniów i innych uczestników obchodów nieposiadających własnych mundurów galowych, oraz sztandarów kopalnianych, celem wsparcia oprawy wizualnej obchodów barbórkowych. PWSK przygotowuje i koordynuje organizację szkolnej biesiady górniczej.

Park Wielokulturowy Stara Kopalnia jest miejsce spotkań górników - na terenie dawnej KWK Thorez/Julia, ostatniej zachowanej przed rozbiórką wałbrzyskiej kopalni, odbywa się karczma piwna organizowana dla uczestników związanych z tradycją

szkoły - wsparcie obchodów i przekazu międzypokoleniowego, zaangażowanie uczniów i podopiecznych ze Szkoły Podstawowej nr 22 im. Gwarków Dolnośląskich, których reprezentuje [...], Zespołu Szkół Politechnicznych "Energetyk" w Wałbrzychu, których reprezentuje [.....] , [inne ze spotkania depozytariuszy] przy uroczystych obchodach: mszy świętej, pochodzie oraz karczmie piwnej, Ze szkół do organizacji obchodów zgłaszają się corocznie wolontariusze, pomagając m. in. przy organizacji Karczmy Piwnej, i towarzyszących Barbórce działań edukacyjnych. Szczególnym zaangażowaniem wykazują się: [...]

przedstawiciele samorządu lokalnego

[osoby], Prezydent Miasta Roman Szełemej, Wiceprezydenta Miasta Sylwia Bielawska

osoby indywidualne/pozainstytucjonalne: [osoby]

2e. Dlaczego element jest dla Państwa ważny (pytanie skierowane jest do depozytariuszy elementu dziedzictwa niematerialnego będącego przedmiotem wniosku: wspólnot, grup lub pojedynczych osób z nim związanych. Odpowiedź może zostać wypracowana podczas konsultacji społecznych lub podana przez upoważnionego przedstawiciela depozytariuszy⁴).

(Odpowiedź na pytanie została wzbogacona cytatami, zebranymi od depozytariuszy tradycji barbórkowej zarówno w wyniku rozmów indywidualnych jak i ankiet pisemnych).

Barbórka pozostaje bardzo ważnym elementem w pamięci zbiorowej i jej kultywowanie stanowi jednocześnie zachowanie górniczej tożsamości Wałbrzycha. Barbórka jawi się dla dawnej braci górniczej jako kontynuacja tradycji corocznych spotkań gwarków z okazji ich święta, dla młodszego pokolenia jest zaś świętem górniczym, ważnym, bo górnictwo ustanowiło Wałbrzych. Spotkania i wspólne obchody cementują wspólnotę zawodową dawnych górników i dają poczucie przynależności do społeczności, która przyczyniła się do świetności Wałbrzycha. Tym samym depozytariusze wskazują, że obchodzenie Barbórki jest *"miłym wspomnieniem świetności miasta Wałbrzycha"* i *"utrzymaniem tradycji górniczej miasta"*, a przede wszystkim *"podtrzymaniem tradycji górniczej, hołdem dla ludzi, którzy tworzyli i budowali nasze miasto w oparciu o przemysł wydobywczy"*. W kolejnych pokoleniach daje się odczuć potrzebę pamięci o lokalnym górnictwie: *"Trzy powojenne wałbrzyskie pokolenia, wyrosły na węglu. Dlatego my jako ich spadkobiercy nie możemy pozwolić by zapomniano o wałbrzyskim górnictwie"*.

Świętowało się zarówno w gronie kolegów z pracy, na akademiach centralnych, ale także w gronie rodzinnym, przyjaciół, sąsiadów, barbórka posiada więc wielowymiarowe znaczenie jako świeckie święto danej grupy zawodowej, obchodzone wspólnie przez tę grupę, choć także z udziałem osób zapraszanych (np. przedstawicieli władz). - *"W domu moim z uwagi na ojca był to podniosły dzień składaliśmy ojcu życzenia. Zachowanie to przeniosło się również na moja rodzinę. Do dziś moje dzieci składają mi życzenia z okazji "Barbórki"*. W niektórych domach obok obiadu organizowano również zabawy, trwające do późnych godzin nocnych. Świętowano również imieniny Barbary. Barbórka posiada też wymiar osobisty, jednostkowy, indywidualny, często nacechowany również cząstką sakralną - *"wspomnieniem patronki św. Barbary"*.

Indywidualnie święto posiada różne znaczenie dla uczestników: było *"jednym z najważniejszych osobistych świąt"*, *"oczekiwałem na ten dzień wraz z kolegami z pracy aby uczyć go we właściwy sposób i zgodnie z tradycjami"*. Ważny jest uroczysty i świąteczny nastrój podczas Barbórki, który dawniej niejako stanowił nagrodę i pochwałę, za pracę, bo podczas barbórki *"górnik był ceniony za całokształt swojej pracy"*. Wyłania się z tego bardzo osobista wartość sentymalna, tudzież wspomnienie dawnej pracy właściwe dla dawnych

⁴ Informację o możliwych sposobach przeprowadzenia konsultacji społecznych i wyboru upoważnionego przedstawiciela można znaleźć w Instrukcji przygotowania i składania wniosku.

pracowników. Barbórka to *"kontynuacja tradycji i upamiętnienie naszej pracy"*, *"jest to święto trudu górniczego"*.

Święto jest również ważne z uwagi na możliwość oddania w tym dniu hołdu górnikom, którzy przez lata pracowali w miejscowych kopalniach. To 4 grudnia w ramach obchodów możliwe jest złożenie hołdu tym, którzy zginęli pod ziemią na stanowiskach pracy, czyli odeszli na wieczną szychbę. Obchodzenie barbórki jest więc również tożsamy z pamięcią o zmarłych górnikach, poprzednikach, o kolegach. Jest to wyraz uznania dla ich ciężkiej pracy, cyt.: *"Wyrazem uznania dla ludzi podejmujących b. ciężką i niebezpieczną pracę, jedności i solidarności. Oddanie hołdu tym, którzy nas poprzedzali i tym, którzy oddali w pracy życie."*

Dziś Barbórkę obchodzą wspólnie przedstawiciele nie tylko grupy zawodowej (dawnych górników), ale także następne, niezwiązane bezpośrednio z górnictwem pokolenia i mieszkańcy miasta. Barbórka jest więc również okazją do wzmocnienia społecznej integracji, z górnictwem i jego historią w tle. Dla depozytariuszy spoza zawodowej grupy górniczej obchodzenie barbórki mówi o przynależności, o korzeniach, o specyfice tych ziem. Święto to daje szansę integracji, czasem pozostaje to jedyna okazja, żeby się spotkać, czyli podtrzymać więzi międzyludzkie.

CZĘŚĆ 3: OCHRONA⁵ ELEMENTU

3a. W jaki sposób podtrzymywane jest społeczne trwanie i funkcjonowanie elementu?
(proszę opisać działania i inicjatywy, np. imprezy, warsztaty, spotkania, badania, działania dokumentacyjne, edukacyjne i promocyjne itp., które podtrzymują element jako „żywy”⁶, funkcjonujący).

Działania i inicjatywy podejmowane dla podtrzymania elementu skupione są na utrzymaniu corocznych oficjalnych uroczystości w dniu 4 grudnia oraz prowadzeniu specjalnej oferty o charakterze m.in. edukacyjnym, wystawienniczym i popularyzatorskim, umożliwiającym aktywne wsparcie przekazu międzypokoleniowego o barbórcie wałbrzyskiej, wykraczającego poza środowisko grupy strictly zawodowej.

działania podejmowane przez PWSK:

Festiwal Tradycji Górniczych, coroczny festiwal (pierwszy tydzień grudnia), w ramach którego odbywają się oprócz uroczystości oficjalnych zawartych w opisie elementu (msza św., pochód przez miasto, składanie kwiatów pod pomnikiem), również działania o charakterze popularyzatorskim i edukacyjnym. W organizacji obchodów jak i Festiwalu konieczna jest współpraca wielu środowisk oraz z uwagi na miejsce obchodów (przestrzeń

⁵ Pojęcie „ochrony” zdefiniowane jest w pkt 2.1, lit. d Wytycznych dotyczących składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa niematerialnego na Krajową listę.

⁶ Pojęcie „żywności elementu” omówione jest w pkt 2.1, lit. c Wytycznych dotyczących składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa niematerialnego na Krajową listę.

miejaska, sakralna, teren instytucji kultury), w skali ogólnomiejskiej koordynacja przedsięwzięć następuje poprzez przez instytucję wiodącą - np. Park Wielokulturowy Stara Kopalnia. Festiwal z powodzeniem jest organizowany od 2015 roku.

Działania o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim zapewniają przetrwanie elementu w postaci tradycyjnych spotkań górniczych poprzez tworzenie propozycji scenariusza tradycyjnej karczmy piwnej, opartego na historycznych doświadczeniach depozytariuszy. Materiał ten będzie podstawą do kontynuowania organizowania tego wydarzenia przez kolejne grupy zainteresowane żywym i aktywnym upamiętnieniem barbórki wałbrzyskiej, W ramach festiwalu:

- **szkolne spotkania(biesiada) gwarków**: specjalne edukacyjne wydarzenie nawiązujące do tradycyjnego przebiegu karczmy piwnej, dedykowane dzieciom i młodzieży. Scenariusz stworzony jest we współpracy z depozytariuszami (wykorzystanie ich doświadczenia i roli w przekazie autentycznego wydźwięku górniczych uroczystości), w oparciu o tradycyjne elementy właściwe górniczej karczmie, w warstwie merytorycznej zawiera również odpowiedni komentarz, pozwalający zrozumieć uczestnikom kontekst poszczególnych elementów spotkania i współtworzyć je w warstwie zarówno rzeczowej jak i organizacyjnej. Szkolna biesiada była organizowana od 1999 r. corocznie do 2015 r. w PSP nr 22 im.

Gwarków Dolnośląskich dla uczniów tej szkoły, od 2016 r. biesiada odbywa się w przestrzeniach PWSK i jest dedykowana uczniom 4 klas wałbrzyskich szkół podstawowych.

- **Spotkania górnicze w sztygarówce** - spotkania z górnikiem prowadzone w formie otwartych rozmów i dyskusji dla wszystkich zainteresowanych, pozwalające na swobodne rozmowy o górnictwie wałbrzyskim, pracy kopalń oraz święcie górników, integrację międzypokoleniową oraz środowiskową;

- **“Szycha rodzinna”** - cykl zabaw i gier o tematyce górniczej, odbiorcą jest każdy, kto zechce poznać tradycje gwarków wałbrzyskich oraz lokalnego górnictwa, wydarzenie organizuje PWSK - Muzeum Przemysłu i Techniki wraz z członkami stowarzyszeń górniczych, dla dzieci organizowana jest m in. inscenizacja pasowania na górnika.

Działania o charakterze dokumentacyjnym i naukowym (archiwizacyjnym):

1. zaangażowanie depozytariuszy do udziału w projektach badawczych dotyczących dokumentowania historycznych i obecnych obchodów barbórkowych poprzez zbieranie relacji, wspomnień świadków/organizatorów/uczestników wydarzeń (historia mówiona);
2. gromadzenie archiwalnych zdjęć i pamiątek (gromadzenie i zabezpieczanie materiałów, które posłużą w dalszej kolejności do działań o charakterze popularyzatorskim i wystawienniczym).

Działania podejmowane przez pozostałych depozytariuszy:

stowarzyszenia górnicze: ...

- spotkania na wzór spotkań gwarków w gronie prywatnym,
- Członkowie Stowarzyszenia w ramach dodatkowej działalności popularyzującej obchody barbórkowe i tradycje zawodu górniczego inicjują spotkania barbórkowe w wałbrzyskich szkołach i przedszkolach. Górnicy w mundurach galowych opowiadają o stroju, pracy, ekwipunku górnika, oraz o górniczych tradycjach, w podziękowaniu za spotkanie otrzymują od uczniów laurki. W kontekście obchodów barbórkowych opowiadają - jakie były i jak przebiegały spotkania na kopalniach: akademie, wręczanie odznaczeń, stopni górniczych, i jak świętowali górnicy tego dnia.

Wizyty w szkołach podstawowych i przedszkolach wałbrzyskich to międzypokoleniowe spotkania, które mają na celu przybliżanie dzieciom górniczych tradycji miasta, historii

górnictwa i jego symboli, zachęcając jednocześnie do poszukiwania historii górnictwa w gronie najbliższej rodziny (dziadkowie, pradziadkowie górnicy).

szkoły:

- udział pocztów sztandarowych w oficjalnych obchodach barbórkowych w Wałbrzychu
- udział w Szkolnej Biesiadzie górniczej (corocznie uczniowie wybranych klas 4. SP)
- Państwowa Szkoła Podstawowa nr 22: Organizacja konkursu plastycznego pt. "Mój dziadek był górnikiem"; organizacja w ramach działania szkoły spotkań uczniów z górnikami, którzy opowiadają o swoim święcie i tradycjach górnictwa wałbrzyskiego. Takie działania pozwalają przede wszystkim przekazać dzieciom elementy identyfikujące górników i tym samym zaznaczające ich wieloletnią obecność w Wałbrzychu i wkład górnictwa w formowania miasta. Dzięki takiemu ugruntowaniu możliwe jest później zrozumienie przez dzieci czym jest ta górnicza tradycja i dlaczego warto pamiętać o swojej rodzimej spuściźnie kulturowej i historycznej, co przekłada się na rozumienie zasadności podtrzymania górniczych obchodów barbórkowych..

osoby indywidualne: [uzupełnić ze spotkania depozytariuszy/konsultacji społecznych]

CZĘŚĆ 4: DANE WNIOSKODAWCY

4a. Określenie grupy, wspólnoty, stowarzyszenia, organizacji lub osoby składającej wniosek.

przedstawiciel wybrany przez depozytariuszy

4b. Adres korespondencyjny.

Ulica:
Miejscowość:
Kod pocztowy:
Nr telefonu:
Nr faksu:
Adres e-mail:

4c. Adres siedziby w przypadku organizacji i stowarzyszeń.

Ulica:
Miejscowość:
Kod pocztowy:
Nr telefonu:
Nr faksu:
Adres e-mail:

4d. Dane osoby wypełniającej wniosek (*kontakt do osoby lub osób odpowiedzialnych za współpracę z Narodowym Instytutem Dziedzictwa we wszystkich kwestiach wynikających ze złożenia wniosku*).

Imię: Agata
Nazwisko: Augustyn
Nr telefonu:
Nr faksu:
Adres e-mail:

4e. Podpis upoważnionego przedstawiciela grup, wspólnot, organizacji, stowarzyszeń składających wniosek⁷.

⁷ Informacje o przedstawicielu depozytariuszy i sposobie jego upoważnienia przez organizację, grupy, wspólnoty należy umieścić w załączniku nr 2. Informację o możliwym sposobie wyboru przedstawiciela można znaleźć w Instrukcji przygotowania i składania wniosku.